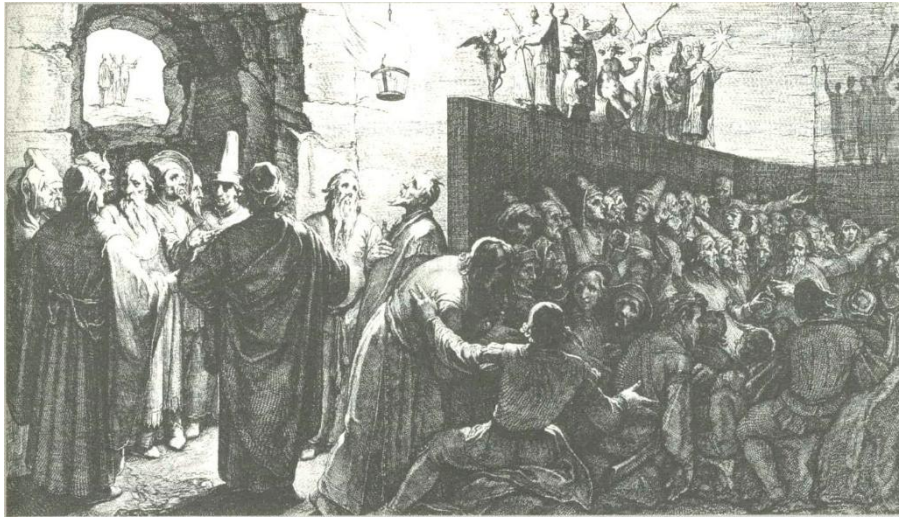

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ (ΕΛ.Ι.Σ.ΜΕ.)

ΑΘΗΝΑ

ΔΙΑΛΕΞΗ:

Πλάτωνος Πολιτεία και ο Μύθος του Σπηλαίου

Χαρακτικό του Jan Saenredam με την αλληγορία του σπηλαίου του Πλάτωνα, 1604.

«Κάθε άλλο και εγώ παραδέχομαι ότι θα επροτιμούσε, παρά να εξακολουθή να ζη κατ' εκείνον τον τρόπον.

Πρόσεξε ακόμη και εις αυτό. εάν ο τοιούτος ήθελε καταβή εκ νέου εκεί κάτω και αναλάβη την πρώτην του θέσιν, από την εξαφνικήν αυτήν μετάβασιν εκ του πλίου εις το σκότος, δεν θα εγίνετο πάλιν ωσάν τυφλός;

Εννοείται.

Και εάν, ενώ ακόμη δεν διακρίνη τίποτε και πριν αποκατασταθή τελείως η όρασίς του, πράγμα διά το οποίον θα εχρειάζετο βέβαια όχι και πολύ ολίγος χρόνος, εάν, λέγω, εγίνετο ανάγκη να διαγωνισθή με τους άλλους τους παντοινούς δεσμώντας και να λέγη την γνώμην του διά τας σκιάς που περνούν, δεν θα τους επροξένει μεγάλον γέλωτα και δεν θα έλεγον περί αυτού, ότι επέστρεψεν από εκεί επάνω, που ανέβηκε, με χαλασμένους τους οφθαλμούς και ότι δεν αξίζει τον κόπον ούτε να επιθυμήση κανείς να αναβή εις τον επάνω κόσμον;»

Πλοίαρχος ε.α.

Οικονομολόγος Π.Ν.

Κωνσταντίνος Βουτσινάς

Μέλος Δ.Σ. ΕΛ.Ι.Σ.ΜΕ.

Σεπτέμβριος 2017

«Πλάτωνος Πολιτεία και ο Μύθος του Σπηλαίου»
Από τον Πλοίαρχο ε. α. Οικονομολόγο Κωνσταντίνο Βουτσινά Π.Ν.,
Μέλος του Δ.Σ. ΕΛ.Ι.Σ.ΜΕ.

Ο Πλάτων γεννήθηκε το 427 π.Χ. στην Αθήνα ή σύμφωνα με άλλη εκδοχή, στην Αίγινα. Ο πατέρας του Αρίστων καταγόταν από άσημη γενιά της Αιγηίδος φυλής. Η μητέρα του Περικτιόνη, αντίθετα, ανήκε σε μια από τις επιφανέστερες οικογένειες των Αθηνών. Αδελφός της ήταν ο Χαρμίδης, ένας από τους δέκα Άρχοντες, που εγκατέστησαν οι Τριάκοντα Τύραννοι στον Πειραιά, ενώ εξάδελφός της ο Κριτίας, ο επιφανέστερος των Τριάκοντα. Ο ίδιος ο Πλάτων αναφέρει την μητέρα του ως έλκουσα την καταγωγή της από τον Μεγάλο Νομοθέτη, και κορυφαίο ανάμεσα στους Δέκα Σοφούς της Αρχαιότητας, Σόλωνα.

Στην εξαιρετική προσωπικότητα του Πλάτωνος οφείλονται μύθοι και αναφορές μεταγενέστερων συγγραφέων, όπως του Πλουτάρχου, που αποδίδουν την καταγωγή του στο Θεό Απόλλωνα. Ωστόσο ελάχιστες είναι οι διαθέσιμες πληροφορίες για την παιδική και εφηβική ζωή, όπως και την ανατροφή και μόρφωσή του.

Στα γράμματα και την ποίηση, δάσκαλός του ήταν ο Διονύσιος. Ο Πλούταρχος έλεγε πως τον Πλάτωνα δίδαξε μουσική ο Δράκων και γυμναστική ο Αρίστων ο Αργεΐος, ο οποίος του έδωσε και το προσωνύμιο Πλάτων, ως έχοντας πλατύ στέρνο και μέτωπο. Το αληθές όνομα του φιλοσόφου ήταν εκείνο του πάππου του, Αριστοκλής. Ο Αριστοτέλης, μαθητής του Πλάτωνος, αναφέρει τέλος ότι ο δάσκαλός του πριν μαθητεύσει δίπλα στον Σωκράτη, μυήθηκε από τον Κρατύλο στη φιλοσοφία του Ηρακλείτου.

Κατά την πρώτη νεανική του ηλικία, ο Πλάτων εντρύφησε στην επική ποίηση και ακολούθως τη δραματική. Ερχόμενος από το 407 π.Χ. σε επαφή με το Σωκράτη και τη διδασκαλία του, αλλάζει άρδην προσανατολισμό και αφοσιώνεται στη φιλοσοφία. Μετά το θάνατο του Σωκράτη, πήγε στα Μέγαρα, στον Ευκλείδη, δημιουργό της Μεγαρικής Σχολής. Από εκεί ταξίδεψε στην Αίγυπτο, την Κυρήνη, τη Μικρά Ασία και τέλος τη Μεγάλη Ελλάδα, όπου γνώρισε στις Συρακούσες τον Τύραννο Διονύσιο τον Πρεσβύτερο και συνδέθηκε με στενή φιλία με τον γαμπρό του Δίωνα. Στη συνέχεια ίδρυσε την περίφημη φιλοσοφική του σχολή, την Ακαδημία ή Ακαδήμεια, λαβούσα το

όνομά της από τον ήρωα Ακάδημο, στην περιοχή του οποίου εγκαταστάθηκε. Στην Ακαδημία, ο Πλάτων δίδαξε επί σαράντα δύο έτη στη διάρκεια των οποίων ουδεμία ενασχόληση είχε με τα δημόσια πράγματα. Κατά την ίδια χρονική περίοδο, διέκοψε δύο φορές την παραμονή του στην Αθήνα για να μεταβεί στις Συρακούσες στον Τύραννο Διονύσιο τον Νεώτερο. Εκεί προσεπάθησε την πρώτη φορά να πείσει τον Διονύσιο να ενστερνισθεί το ιδεώδες της Πολιτείας του, ενώ την δεύτερη φορά για να τον συμφιλιώσει με τον Δίωνα.

Ο Πλάτων έκανε το ταξίδι προς την αιωνιότητα το 347 π.Χ., σε ηλικία ογδόντα ετών και ενταφιάστηκε στον Κεραμεικό. Τα έργα του, τριάντα έξι τον αριθμό, διακρίνονται σε εννέα τετραλογίες, ως ακολούθως:

- A.** Ευθύφρων, Απολογία Σωκράτους, Κρίτων και Φαίδων,
- B.** Κρατύλος, Θεαίτητος, Σοφιστής και Πολιτικός,
- Γ.** Παρμενίδης, Φίληβος, Συμπόσιον και Φαίδρος,
- Δ.** Αλκιβιάδης, Αλκιβιάδης Δεύτερος, Ίππαρχος και Αντερασταί,
- E.** Θεάγης, Χαρμίδης, Λάχης και Λύσις,
- ΣΤ.** Ευθύδημος, Πρωταγόρας, Γοργίας και Μένων,
- Z.** Ιππίας Μείζων, Ιππίας Έλάσσων, Ίων και Μενέξενος,
- H.** Κλειτοφών, Πολιτεία, Τίμαιος και Κριτίας
- Θ.** Μίνως, Νόμοι, Επινόμις και Επιστολαί (συνολικά 13).

Ως «νόθα» έργα θεωρούνται οι «Επιστολαί», εκτός ίσως από την 13η, οι «Όροι» και οι διάλογοι «Μίνως», «Επινόμις», «Αλκιβιάδης Δεύτερος», «Θεάγης», «Αντερασταί», «Κλειτοφών» και «Ίππαρχος».

Όλα τα ανωτέρω έργα του Πλάτωνος, εξαιρουμένης της «Απολογίας Σωκράτους», έχουν τη μορφή διαλόγου. Σχεδόν στο σύνολό τους, έχουν ως κεντρικό πρόσωπο τον Σωκράτη, συνομιλούντα με ένα ή περισσότερα πρόσωπα γύρω από ορισμένο θέμα. Τα πρόσωπα αυτά ευρίσκονται συνήθως σε πλάνη και, μέσα από τη συζήτηση, τη μαιευτική μέθοδο, ο Σωκράτης καταφέρνει να αποδείξει την αλήθεια.

Η σκηνοθεσία των διαλόγων, η βαθιά ανάλυση των χαρακτήρων και το δραματικό ύφος ανέδειξαν τον Πλάτωνα ως κορυφαίο φιλόσοφο, ο οποίος διασαφήνισε τις σημαντικότερες φιλοσοφικές έννοιες που συνάπτονται με την ανθρώπινη φύση, όπως αυτή λειτουργεί τόσο ως άτομο όσο και ως κοινωνικό σύνολο.

Οι Πλατωνικοί διάλογοι κατανέμονται στις παρακάτω κατηγορίες:

- α.** Οι απορητικοί και ελεγκτικοί διάλογοι,
- β.** Οι ηθικοί και πολιτικοί διάλογοι,
- γ.** Οι μεταφυσικοί διάλογοι,
- δ.** Οι αισθητικοί και αλληγορικοί διάλογοι,
- ε.** Οι κριτικοί διάλογοι,
- στ.** Οι ύστεροι διάλογοι.

Η «Πολιτεία ή Περί Δικαίου», ανήκει στην κατηγορία των απορητικών και ελεγκτικών διαλόγων. Η συγγραφή της τοποθετείται κατά προσέγγιση στο 375 π.Χ. όταν ο Πλάτων είχε αρχίσει ήδη να διανύει την έκτη δεκαετία της ζωής του, αποτελεί δε το πλέον περιεκτικό και εκτενές μετά τους «Νόμους» έργο του.

Γραμμένη στην κορύφωση της δημιουργικής ανέλιξης του φιλοσόφου, αποτελεί κλειδί για την προσέγγιση βασικών συντεταγμένων της Πλατωνικής Σκέψης.

Μορφολογικά, η «Πολιτεία» αποτελεί μια αφήγηση του Σωκράτη σε κάποιον ή κάποιους μη κατονομαζόμενους ακροατές, που τον ακούνε σιωπηλοί. Τους διηγείται την ενδιαφέρουσα και μακρά συζήτηση, που είχε γίνει μόλις την προηγούμενη ημέρα στον Πειραιά, όπου ο Σωκράτης είχε πάει να προσευχηθεί στη θεά και να παρακολουθήσει μία θρησκευτική εορτή. Η συζήτηση αυτή έγινε στο σπίτι ενός ηλικιωμένου πλουσίου μετοίκου από τις Συρακούσες της Σικελίας, του Κέφαλου, κυρίως ανάμεσα στον αφηγητή Σωκράτη και δύο φερέλπιδες νέους, χαρακτηριστικούς εκπροσώπους της αριστοκρατικής αττικής καλοκαγαθίας, τον Γλαύκωνα και τον Αδείμαντο, μεγαλύτερους αδελφούς του Πλάτωνος.

Η συζήτηση, η οποία υπερέβη σε χρονική έκταση και αυτήν την ολονυχτία, αποσκοπούσε στην αναζήτηση κάποιων λύσεων. Ωστόσο, όπως και σε κάθε άλλο απορητικό διάλογο, κατέληξε –φυσικώ τω λόγω- σε μη λύση. Γιατί μείζων σκοπός του Σωκράτη ήταν να καταδεικνύεται η άγνοια του ανθρώπου επί παντός σημαντικού ζητήματος αφορώντος την ύπαρξή του. Η συνειδητοποίηση και αποδοχή της άγνοιάς μας, είναι κατά τον Μεγάλο Δάσκαλο, το πρώτο βήμα στον μακρύ και επίμοχθο αγώνα μας για κατάκτηση της γνώσης.

Στην «Πολιτεία» θεματικός πυρήνας της συζήτησης είναι το ερώτημα «Περί Δικαιοσύνης»:

- Τι είναι η «Δικαιοσύνη»; Ποιο το όφελος για τον άνθρωπο του οποίου τα έργα χαρακτηρίζει η «Δικαιοσύνη»;

Επί του πρώτου εκ των ανωτέρω επί μέρους ερωτημάτων, υποστηρίζεται ότι η ουσία της «Δικαιοσύνης» καθίσταται ευκολότερα ανιχνεύσιμη εάν η έρευνα προσανατολιστεί σε μεγαλύτερα και πλέον ευδιάκριτα μεγέθη, όπως αυτά της πολιτείας. Κατά συνέπειαν:

- Σε τι συνίσταται η «Δικαιοσύνη» σε μια «Δίκαιη» πολιτεία;

Εξετάζεται, κατ' αυτόν τον τρόπο, η δομή του ιδανικού κράτους δικαιοσύνης, το οποίο οι μετέχοντες συγκροτούν δια της νοητικής συνθέσεως, για τις ανάγκες της συζήτησής τους.

Εδώ, σ' αυτό το ιδανικό σχεδίασμα / σύλληψη, διακρίνονται τρεις συμπαγείς ομάδες πολιτών:

α. Οι «Φύλακες», δηλαδή οι κυβερνώντες άρχοντες.

β. Οι «Επίκουροι», δηλαδή οι βοηθοί οι οποίοι συμπαραστέκονται στους «Φύλακες» στην εκπλήρωση του έργου φύλαξης της πόλης από τους εσωτερικούς και εξωτερικούς εχθρούς και

γ. Οι «Δημιουργοί», δηλαδή το πλήθος των αγροτών, τεχνιτών και μεταπρατών, των οποίων έργο είναι η παραγωγή και διακίνηση των αγαθών που συνδέονται με την υλική υπόσταση της πόλης.

Στην πόλη αυτή η «Δικαιοσύνη» εντοπίζεται στην αποκλειστική τέλεση από κάθε μια από τις συμπαγείς αυτές ομάδες, του έργου και μόνον αυτού που της αντιστοιχεί.

Η συζήτηση στράφηκε ακολούθως στην σφαίρα της ατομικής ψυχής, όπου αναπτύσσεται η ήδη διαμορφωμένη από τον Πλάτωνα αντίληψη για την αναγκαιότητα των ηθικών αξιολογήσεων, οι οποίες μορφοποιούνται σε ένα σύστημα αρετών. Κατά την σύλληψη αυτή, η ψυχή απαρτίζεται από τρία ξεχωριστά στοιχεία, το «Λογιστικόν», το «Θυμοειδές» και το «Επιθυμητικόν», ακριβώς κατ' αντιστοιχίαν με τις τρεις συμπαγείς ομάδες της πολιτείας.

Εδώ, στην ψυχή, η δικαιοσύνη συνίσταται στο ότι κάθε ένα από τα εν λόγω ψυχικά γένη, πράττει αποκλειστικά και μόνον όσα του αντιστοιχούν, χωρίς να υπεισέρχεται στην περιοχή των άλλων. Το «Λογιστικόν» διέπεται

από τη Σοφία, το «Θυμοειδές» από την Ανδρεία και το «Επιθυμητικόν» από τη Σωφροσύνη.

Ο αρμονικός συσχετισμός των ανωτέρω αρετών μπορεί να επιτευχθεί με τη Δικαιοσύνη, ανώτερη συνθετική αρετή, η λειτουργία της οποίας βρίσκει την τελείωσή της στο πολιτικό στάδιο.

Στο σημείο αυτό, και ενώ ο Σωκράτης ετοιμάζεται να προχωρήσει στη διερεύνηση της «Άδικης Πολιτείας» και της «Άδικης Ψυχής», ώστε να γίνει δυνατή η σύγκριση της «Δικαιοσύνης» με την «Αδικία» και να απαντηθεί το κρίσιμο ερώτημα: «Ποια από τις δύο εξασφαλίζει στο άτομο και την κοινωνία περισσότερα πλεονεκτήματα;», η ροή της συζήτησης διαταράσσεται από παρέμβαση συνομιλητών του, αλλά και άλλων παρισταμένων οι οποίοι επίμονα και πιεστικά ζητούν να διευκρινίσει τι εννοούσε με την πρωύτερα εκφρασθείσα θέση του για των «γυναικών την κτήσιν, τους γάμους και την παιδοποιαν» στην ιδανική πόλη. Η συζήτηση οδηγείται σε μια συγκεκριμένη και λεπτομερή έκθεση των ρυθμίσεων με τις οποίες θα καταστεί δυνατόν ώστε καθένας από τους «Φύλακες» και «Επικούρους» άνδρες και γυναίκες να μη γνωρίζει ποια είναι τα δικά του φυσικά παιδιά και όλοι να αισθάνονται ως πατέρες και μητέρες όλων των παιδιών της πόλης και η πόλη να αποτελεί μια μεγάλη οικογένεια. Ακόμη, η συζήτηση οδηγήθηκε στο συμπέρασμα ότι η πολιτική δύναμη πρέπει να «συμπέσει εις ταυτόν με τη φιλοσοφία», δηλαδή ότι θα πρέπει απαραίτητως ή να κυβερνήσουν οι φιλόσοφοι ή να φιλοσοφήσουν οι κυβερνήτες «γνησίως τε και ικανώς», ώστε να λάβουν κάποτε τέλος τα δεινά του ανθρώπινου γένους.

Αυτό το ανώτερο κοινωνικό στρώμα, που θα αναλάβει να φέρει σε πέρας το έργο τούτο, θα το αποτελούν ώριμα και έμπειρα άτομα, σωματικά και πνευματικά άριστα προετοιμασμένα, άνδρες και γυναίκες, με μεγάλη επιστημονική και διαλεκτική – φιλοσοφική συγκρότηση, που θα επιλέγονται προσεκτικά μέσα από αλληπάλληλες επιτυχείς δοκιμασίες. Απελευθερωμένοι από τις δεσμεύσεις και τους καταναγκασμούς της περιουσίας και με μοναδικό κτήμα τους «το θεϊκό χρυσάφι και ασήμι», που θα έχουν μέσα τους, οι άρχοντες αυτοί θα κυβερνούν με σοφία, έχοντας το βλέμμα τους στραμμένο όχι σε κάποιους τεθειμένους νόμους, αλλά σε αυτό καθ' αυτό το «Αγαθόν», το «πάσι φως παρέχον», ενώ παράλληλα θα επιλέγουν και προετοιμάζουν τους μελλοντικούς ηγέτες της πόλης.

Η πόλη αυτή της δικαιοσύνης, θα αποτελεί κατ' ουσίαν έναν εκπαιδευτικό θεσμό αφιερωμένο στην ανατροφή και την παιδεία. Εν αρχή οι επιλεγέντες θα διδάσκονται γραφή και ανάγνωση, θα ακολουθεί πρόγραμμα βασισμένο στη μουσική και τη γυμναστική, η οποία απευθύνεται κατά κύριον λόγον στην ψυχή («επί το θυμοειδές» κατά τον Σωκράτη). Η μιμητική ποίηση και πρωτίστως η τραγική και η ποίηση του Ομήρου, αποκλείονται από το εκπαιδευτικό πρόγραμμα, καθόσον «εξάπτουν τα πάθη». Το ίδιο μέτρο αποκλεισμού επιβάλλεται και σε κάθε μουσική, «που αποκοιμίζει την ψυχή, αντί να την ενισχύει». Από το 16ο έως το 18ο έτος, οι νέοι θα διδάσκονται τις μαθηματικές επιστήμες και στα επόμενα δύο χρόνια θα ασκούνται στα έργα του πολέμου. Οι πιο προικισμένοι, που θα περάσουν επιτυχώς τα έως τώρα στάδια, θα συνεχίσουν από το 20ο έτος την εκπαίδευση στις μαθηματικές επιστήμες, λόγω της καταλληλότητάς τους να μεταστρέφουν την ψυχή από τον κόσμο των αισθητών σ' εκείνον της καθαρής νόησης και από το γίνεσθαι στο αυθεντικό είναι, ώστε η ψυχή να μπορέσει να συλλάβει την μεταξύ τους εσωτερική συνάφεια και με τη φύση του αληθινού όντος. Με μια δεύτερη κατά σειρά δοκιμασία, θα επιλεγούν εκείνοι που θα επιδοθούν επί πέντε συναπτά έτη στη σπουδή της διαλεκτικής, τη γνωστική προσέγγιση της σφαίρας του ιδεατού, που είναι και το επιστέγασμα του εκπαιδευτικού προγράμματος, το οποίο κορυφώνεται στο μέγιστο μάθημα, τη γνώση της ιδέας του Αγαθού, για την οποία ακούμε από τον Σωκράτη ότι δεν είναι ουσία, αλλά κάτι «επέκεινα της ουσίας», το οποίον υπερέχει σε σχέση με αυτήν «πρεσβεία και δύναμι».

Θα ακολουθήσει μια δεκαπενταετία, στη διάρκεια της οποίας θα χειρίζονται ως κρατικοί αξιωματούχοι τις υποθέσεις του κράτους και όσοι θα αριστεύσουν σε όλα αυτά και θα έχουν φθάσει έως τη θέαση του Αγαθού στην καθ' αυτότητά του, ώστε να μπορούν να υποδειγματίζονται από αυτό, θα είναι οι ώριμοι φιλόσοφοι – κυβερνήτες που θα ασκήσουν την εξουσία στην πόλη.

Ύστερα από αυτή την παρέκβαση, η συζήτηση στρέφεται στη διερεύνηση της αδικίας στην ψυχή και τα πολιτεύματα. Σε αυτό το πλαίσιο εκτίθεται μία εξαιρετικά ενδιαφέρουσα παθολογία των «κακών και ημαρτημένων πολιτευμάτων» με διαρκώς βαθύτερες αποκλίσεις από το ιδανικό πολίτευμα, όπου διαδοχικά περιγράφονται ένα τιμοκρατικόν πολίτευμα φιλοδόξων πολεμιστών, το οποίο θα μεταλλαχθεί σε μία ολιγαρχία του πλούτου, που με τη σειρά της θα οδηγήσει σε μία δημοκρατία άκρατης και

αχαλίνωτης ελευθερίας, με κατάληξη την τυραννία της καθολικής υποδούλωσης των πολιτών. Σε καθένα από αυτά τα τέσσερα «ημαρτημένα πολιτεύματα», η νοσηρή κατάσταση αισθητοποιείται και περιγράφεται όπως εκδηλώνεται, αφενός στην πόλη και αφετέρου στην ψυχή, κυρίως την ψυχή εκείνων που με τον δεσπίζοντα ρόλο τους στα κοινά, σημαδεύουν καθοριστικά το εκάστοτε πολίτευμα. Τελικό συμπέρασμα αυτής της θεώρησης είναι η ταύτιση του τυραννικού πολιτεύματος με την τέλεια αδικία και η κατάδειξη ότι ο τύραννος είναι ο πιο άδικος, αλλά συνάμα και ο πιο δυστυχισμένος απ' όλους τους ανθρώπους.

Στο τελευταίο μέρος της Πολιτείας, ανανεώνεται η επίθεση στη «μιμητική ποίηση» και τον Όμηρο, αυτή τη φορά και με επιχειρήματα που αντλούνται από τη Θεωρία των Ιδεών, και γίνεται εκτενής αναφορά στις ανταμοιβές που εξασφαλίζει ο δίκαιος άνθρωπος σε αυτή και την άλλη ζωή (607e4 κ.ε., Μύθος του Ηρός, 614b2-621d).

Η μεγαλύτερη ωστόσο συμβολή του Πλάτωνος στη φιλοσοφία, είναι η σύλληψη των ανωτέρων οντοτήτων που ονόμασε «Ιδέες». Οι Ιδέες είναι τέλειες και άχρονες πραγματικότητες. Ό,τι βλέπουμε και ό,τι καταλαβαίνουμε στον κόσμο μας δεν είναι παρά ατελείς και παραμορφωμένες αντανακλάσεις των Ιδεών αυτών. Ο σκοπός της ζωής του ενάρετου φιλοσόφου είναι να παρακάμψει τις μορφές του κόσμου αυτού και να προσπαθήσει να φθάσει στην ανώτερη πραγματικότητα.

Η σύλληψη αυτή του Πλάτωνος ήταν καθοριστική για την ιστορία της φιλοσοφίας και επηρέασε ιδιαίτερα τη Χριστιανική Θεολογία. Οι Μεγάλοι Πατέρες, οι οποίοι θεμελίωσαν τη Χριστιανική Θεολογία, όπως οι Τρεις Ιεράρχες Βασίλειος, Γρηγόριος ο Θεολόγος και Ιωάννης ο Χρυσόστομος, αλλά και ο Γρηγόριος ο Νίσσης, ο Αυγουστίνος και ο Θωμάς Ακινάτης, επηρεάστηκαν σε μεγάλο βαθμό από την πλατωνική Θεωρία των Ιδεών.

Από τους δύο τίτλους, με τους οποίους παραδίδεται ο διάλογος («Πολιτεία» ή «Περί Δικαίου»), ο πρώτος απαντά ήδη στον Αριστοτέλη, ο οποίος στα «Πολιτικά» του αναφέρεται στην «Πολιτεία», ενώ ο δεύτερος τίτλος (ή «Περί Δικαίου») που, σημειωτέον, δεν απαντά στους καλύτερους κώδικες της χειρόγραφης παράδοσης, έχει προστεθεί μεταγενέστερα, πιθανώς από τον Αλεξανδρινό λόγιο του 1ου αι. μ.Χ. Θράσυλο, τον ίδιο που

έχει χωρίσει τα έργα του Πλάτωνος σε τετραλογίες. Στον Θράσυλο ανάγεται επίσης ο χωρισμός της Πολιτείας σε δέκα βιβλία.

Στο έβδομο βιβλίο της Πλατωνικής Πολιτείας παρατίθεται ο «Μύθος του Σπηλαίου», στον οποίο αναφερόμαστε ακολούθως:

Ο μύθος, που χρησιμοποιεί ο Πλάτων, για να ερμηνεύσει τη Θεωρία των Ιδεών, αλλά και να στηρίξει τη θέση του φιλοσόφου ως βασιλέως μέσα στην ιδανική πόλη του, την Καλλίπολη. Σύμφωνα με την αλληγορία αυτή, οι άνθρωποι είμαστε δεμένοι με αλυσίδες σε ένα υπόγειο Σπήλαιο.

Οι αλυσίδες συμβολίζουν την προσκόλληση των ανθρώπων στα αισθητά πράγματα, δηλαδή αυτά που γίνονται αντιληπτά μέσω των αισθήσεων και δεν τους επιτρέπουν να συλλάβουν την αλήθεια του κόσμου των Ιδεών, που αποτελεί και τον πραγματικό κόσμο. Η πραγματικότητα, οι Ιδέες, βρίσκονται έξω από το Σπήλαιο. Μπροστά από το άνοιγμά του περνούν άνθρωποι, ζώα και αντικείμενα, ρίχνοντας τη σκιά τους στα τοιχώματα. Εμείς οι άνθρωποι νομίζουμε ότι αυτές οι σκιές είναι η πραγματικότητα καθόσον, αλυσοδομένοι όντες παιδιόθεν από τα σκέλη και τον αυχένα, αδυνατούμε να στρέψουμε έστω το βλέμμα μας ώστε να δούμε την αλήθεια. Παραμένουμε λοιπόν δεσμώτες της πλάνης και της άγνοιας του πραγματικού κόσμου, χωρίς να διαφαίνεται δυνατότητα λύτρωσης.

Αλλά ας προχωρήσουμε στην παρουσίασή μας, αποδίδοντας το αρχαιοελληνικό κείμενο σε νεοελληνική μετάφραση (ο Σωκράτης απευθυνόμενος στον Γλαύκωνα):

Ύστερα από αυτά, είπα, δοκίμασε να απεικονίσεις την ανθρώπινη φύση μας ως προς την παιδεία και την απαιδευσία της πλάθοντας με το νου σου μια κατάσταση όπως η ακόλουθη. Φαντάσου δηλαδή ανθρώπους σ' ένα οίκημα υπόγειο, κάτι σαν σπηλιά, που το άνοιγμά της, ελεύθερο στο φως σε μεγάλη απόσταση, θα απλώνεται σε όλο το πλάτος της, και τους ανθρώπους αυτούς να βρίσκονται μέσα εκεί από παιδιά αλυσοδομένοι από τα σκέλη και τον αυχένα, ώστε να μένουν ακινητοποιημένοι κοιτάζοντας μόνον προς τα εμπρός χωρίς να μπορούν, καθότι αλυσοδομένοι, να στρέφουν γύρω το κεφάλι τους και ένα φως να τους έρχεται από ψηλά και μακριά, από μια φωτιά που θα καίει πίσω τους, κι ανάμεσα στη φωτιά και τους δεσμώτες, στην επιφάνεια του εδάφους, να περνά ένας δρόμος και εκεί δίπλα φαντάσου ένα τειχίον χτισμένο παράλληλα προς τον δρόμο, σαν εκεί να ήταν χαμηλά παραπετάσματα που

στήνουν οι ταχυδακτυλουργοί μπροστά στους θεατές, για να δείχνουν από εκεί τα τεχνάσματά τους.

Το φαντάζομαι είπε (ο Γλαύκων).

Φαντάσου ακόμη ότι κατά μήκος αυτού του τοιχίου κάποιοι άνθρωποι μεταφέρουν κάθε λογής κατασκευάσματα, που εξέχουν από αυτό, αγάλματα και άλλα ομοιώματα ζώων, από πέτρα, ξύλο ή οτιδήποτε άλλο και ότι, όπως είναι φυσικό, άλλοι από αυτούς ομιλούν και άλλοι είναι σιωπηλοί.

Αλλόκοτη, είπε (ο Γλαύκων), η εικόνα που περιγράφεις και οι δεσμώτες αλλόκοτοι κι αυτοί.

Όμοιοι με εμάς, έκανα εγώ. Γιατί πρώτα – πρώτα μήπως φαντάζεσαι ότι οι δεσμώτες αυτοί, εκτός από τον εαυτό και τους διπλανούς τους, βλέπουν ποτέ τους οτιδήποτε άλλο πέρα από τις σκιές, που το φως ρίχνει αντίκρου τους στον τοίχο της σπηλιάς;

Μήπως θα ήταν δυνατόν, είπε (ο Γλαύκων), αφού σ' όλη τους τη ζωή είναι αναγκασμένοι να έχουν το κεφάλι τους ακίνητο;

Και με τα πράγματα, που περνούν μπροστά στο τοίχιο, τι γίνεται; Τι άλλο, εκτός από τις σκιές τους, βλέπουν οι δεσμώτες;

Σαν τι άλλο, θα μπορούσαν να δουν; (είπε ο Γλαύκων).

Αν τώρα είχαν τη δυνατότητα να συνομιλούν, δε νομίζεις ότι θα πίστευαν πως αυτά για τα οποία μιλούν, δεν είναι παρά οι σκιές που έβλεπαν να περνούν μπροστά από τα μάτια τους;

Κατ' ανάγκην, είπε (ο Γλαύκων).

Και αν υποθέσουμε ακόμη ότι στο δεσμοτήριο ερχόταν και αντίλαλος από τον αντικρινό τοίχο; Κάθε φορά που θα μιλούσε κάποιος από όσους περνούσαν πίσω τους, φαντάζεσαι ότι οι δεσμώτες δε θα πίστευαν ότι η φωνή βγαίνει από τη σκιά που θα έβλεπαν να περνά από μπροστά τους;

Μα το Δία, και βέβαια, (είπε ο Γλαύκων).

Ασφαλώς λοιπόν, είπα εγώ, οι άνθρωποι αυτοί δεν θα ήταν δυνατόν να πιστέψουν ως αληθινό τίποτε άλλο παρά μονάχα τις σκιές των κατασκευασμάτων.

Ανάγκη αδήριτη, είπε (ο Γλαύκων).

Σκέψου τώρα, είπα εγώ, ποια μορφή θα μπορούσε να πάρει η απαλλαγή τους από τα δεσμά και η γιατρεία τους από την πλάνη και την αφροσύνη, αν τύχαινε και τους συνέβαιναν τα εξής:

Κάθε φορά που κάποιος από αυτούς θα λυνόταν και θα αναγκαζόταν ξαφνικά να ελευθερωθεί, να γυρίσει το κεφάλι, να περπατήσει και ν' αντικρύσει το φως ψηλά -κι' όλα αυτά πονώντας πολύ και αδυνατώντας από την εκτυφλωτική λάμψη να διακρίνει εκείνα τα πράγματα των οποίων έως τώρα έβλεπε τις σκιές- τι φαντάζεσαι ότι θα έλεγε ο άνθρωπος αυτός, αν κάποιος του έλεγε ότι όσα έβλεπε πρωτύτερα ήταν ανοησίες και ότι τώρα είναι κάπως πιο κοντά στην πραγματικότητα και ότι έχοντας πλέον στραφεί σε αντικείμενα πιο πραγματικά βλέπει σωστότερα; Ιδίως μάλιστα αν δείχνοντας του καθένα από τα αντικείμενα που περνούσαν από μπροστά του τον ρωτούσε και τον υποχρέωνε να απαντήσει τι είναι το καθένα; Δε νομίζεις ότι ο άνθρωπος αυτός θα τα έχανε και θα πίστευε ότι όσα έβλεπε τότε ήταν αληθινότερα από εκείνα που του έδειχναν τώρα;

Και πολύ μάλιστα (είπε ο Γλαύκων).

Και εάν τον ανάγκαζε να κοιτάξει στο ίδιο το φως, δεν θα αισθανόταν έντονο πόνο στα μάτια και δεν θα προσπαθούσε να το αποφύγει στρέφοντας το βλέμμα του πάλι σ' εκείνα που μπορεί να βλέπει και δεν θα νόμιζε ότι εκείνα είναι σ' αλήθεια πιο σαφή και ευκρινή από όσα του έδειχναν τώρα;

Έτσι, είπε (ο Γλαύκων).

Αν τέλος, είπα εγώ, κάποιος τον τραβούσε δια της βίας προς τα έξω από ένα ανέβασμα κακοτράχαλο κι απότομο και δεν τον άφηνε προτού τον βγάλει στο φως του ήλιου, άραγε ο δεσμώτης δεν θα πονούσε και δεν θα αγανακτούσε που τον τραβολογούσαν και όταν θα έβγαινε στο φως με τα μάτια πλημμυρισμένα από την εκτυφλωτική λάμψη, δεν θα του ήταν εντελώς αδύνατο να διακρίνει έστω και ένα από τα πράγματα, για τα οποία θα του λέγανε τώρα πως είναι αληθινά;

Θα του ήταν αδύνατον, έτσι στα ξαφνικά τουλάχιστον, είπε (ο Γλαύκων).

Θα χρειαζόταν, νομίζω, κάποιος χρόνος προσαρμογής, προκειμένου να αντικρύσει τα πράγματα επάνω. Έτσι, στην αρχή, θα διέκρινε ευκολότερα τις σκιές, έπειτα τα είδωλα των ανθρώπων και των Άλλων πραγμάτων στο νερό κι ύστερα τα ίδια τα πράγματα. Από αυτά, όσα βρίσκονται στον ουρανό και αυτόν τον ίδιο τον ουρανό, θα μπορούσε να τα κοιτάξει πιο εύκολα τη νύχτα με το φως των άστρων και του φεγγαριού παρά την ημέρα, με τον ήλιο και το φως του.

Ασφαλώς, (είπε ο Γλαύκων).

Και τελευταίο απ' όλα θα μπορούσε να αντικρύσει τον ήλιο, όχι είδωλά του στο νερό ή σε κάποια θέση άλλη από τη δική του, αλλά τον ήλιο αυτόν καθαυτόν στο δικό του τόπο και να θεαστεί τη φύση του.

Κατ' ανάγκην είπε (ο Γλαύκων).

Και ύστερα από αυτά θα έφθανε να συλλάβει με το λογισμό του ότι αυτός, ο ήλιος, είναι που δωρίζει τις εποχές και τα χρόνια και που διαφεντεύει τα πάντα στη σφαίρα των ορατών πραγμάτων και, κατά κάποιον τρόπον, είναι η αιτία για όλα όσα έβλεπαν ο ίδιος και οι άλλοι δεσμώτες.

Προφανώς, είπε, αυτό θα ήταν το επόμενο συμπέρασμά του.

Λοιπόν; Καθώς θα θυμάται τον τόπο, στον οποίο έμενε πρώτα, τη «σοφία» που είχαν εκεί, και τους συνδεσμώτες του εκεί, δε νομίζεις ότι θα καλοτυχίζει τον εαυτό του για την αλλαγή, ενώ για 'κείνους θα αισθάνεται οίκτο;

Και πολύ μάλιστα (είπε ο Γλαύκων).

Και αν υποθέσουμε, ότι οι δεσμώτες είχαν θεσπίσει τότε κάποιες τιμές και επαίνους μεταξύ τους και βραβεία για όποιον διέκρινε καθαρότερα απ' όλους τα αντικείμενα που περνούσαν από μπροστά τους ή για όποιον συγκρατούσε στη μνήμη του ποιο από αυτά συνήθως περνούσε πρώτο, ποιο δεύτερο, ποια πήγαιναν μαζί, έτσι που βάσει αυτού να έχει κάποια ιδιαίτερη ικανότητα να μαντεύει τι επρόκειτο να περάσει κάθε φορά, έχεις μήπως τη γνώμη ότι ο άνθρωπος αυτός θα φλεγόταν από την επιθυμία για τέτοια πράγματα και ότι θα ζήλευε όσους τιμούνταν εκεί και είχαν δύναμη και αναγνώριση; Ή θα είχε πάθει αυτό που λέει ο Όμηρος και θα επιθυμούσε διακαώς «πάνω στη γη να ζούσε και ας ξενοδούλευε σε κάποιον άκληρο ή να υπέφερε οτιδήποτε» παρά να νομίζει τέτοια πράγματα και να ζει όπως εκείνοι;

Έτσι νομίζω κι εγώ, θα προτιμούσε να πάθαινε οτιδήποτε παρά να ζει εκείνη τη ζωή, είπε (ο Γλαύκων).

Συλλογίσου τώρα και τούτο, είπα εγώ. Αν ένας άνθρωπος όπως αυτός κατέβαινε ξανά εκεί κάτω και καθόταν στην ίδια θέση, άραγε τα μάτια του δεν θα ήταν γεμάτα σκοτάδι, καθώς θα ερχόταν έτσι απότομα από το φως του ήλιου;

Βεβαιότατα, (είπε ο Γλαύκων).

Και θα χρειαζόταν να παραβγεί πάλι με εκείνους που είχαν παραμείνει δεσμώτες προσπαθώντας να διακρίνει τις σκιές, ενώ η όρασή του θα είναι

αδύναμη ωσότου προσαρμοστούν τα μάτια του κι ο χρόνος της προσαρμογής όχι πολύ σύντομος, άραγε δεν θα γινόταν περίγελως και δεν θα έλεγαν γι' αυτόν ότι γύρισε με τα μάτια του χαλασμένα από 'κει πάνω που ανέβηκε, και ότι δεν αξίζει τον κόπο ούτε καν να δοκιμάσει κανείς να ανεβεί επάνω; Και όποιον θα επιχειρούσε να τους λύσει από τα δεσμά και να τους ανεβάσει επάνω, αυτόν αν μπορούσαν με κάποιον τρόπον να τον πιάσουν και να τον σκοτώσουν, δεν θα τον σκότωναν;

Ασφαλώς, είπε (ο Γλαύκων).

Αυτή λοιπόν την εικόνα, φίλε Γλαύκων, πρέπει να την συνδέσουμε ολόκληρη με όσα λέγαμε πρωτύτερα, και να παρομοιάσουμε την περιοχή που μας εμφανίζεται δια μέσου της όρασης με τη διαμονή στο δεσμωτήριο, και το φως της φωτιάς που υπάρχει εκεί με τη δύναμη του ήλιου. Και αν προβάλεις το ανέβασμα προς τα πάνω και τη θέαση των πραγμάτων του επάνω κόσμου με την άνοδο της ψυχής στο νοητό τόπο, δεν θα πέσεις μακριά από τη δική μου πίστη, μια που θέλεις να την ακούσεις. Κατά πόσο αληθεύει, το ξέρει ο θεός. Σ' εμένα πάντως το πράγμα φαίνεται, να έχει ως εξής: Στη σφαίρα της γνώσης γίνεται ορατή, τελευταία και με μεγάλη δυσκολία, η ιδέα του Αγαθού και, σαν γίνει ορατή, πρέπει κανείς να τη συλλογιστεί ως την αιτία κάθε σωστού και ωραίου πράγματος όσον αφορά όλα τα όντα – αυτήν η οποία στον ορατό τόπο γέννησε το φως και τον άρχοντά του, και η οποία στο νοητό τόπο είναι η ίδια η αρχόντισσα που δώρησε αλήθεια και νόηση και ότι την ιδέα αυτή του Αγαθού είναι απαραίτητο να την αντικρύσει όποιος μέλλει να πράξει με φρόνηση είτε στην ιδιωτική, είτε στη δημόσια σφαίρα.

Συμφωνώ κι εγώ μαζί σου, με τον τρόπο βέβαια που μπορώ.

Έλα τότε λοιπόν, είπα εγώ, να συμφωνήσεις μαζί μου και σε τούτο, και μην παραξενεύεσαι που όσοι έφθασαν ως εκεί δεν θέλουν να καταπιάνονται με τις συνηθισμένες ασχολίες των ανθρώπων αλλά οι ψυχές τους ποθούν να μένουν εκεί στα ψηλά· κι είναι, υποθέτω, φυσικό να συμβαίνει έτσι, αν η εικόνα που αναφέραμε πρωτύτερα είναι σωστή.

Βεβαίως είναι φυσικό, είπε.

Το νομίζεις τότε παράξενο, είπα εγώ, αν κάποιος, ύστερα από εκείνη τη θέαση πραγμάτων θεϊκών, μόλις έλθει σε επαφή με τις ανθρώπινες μικρότητες, φέρεται αδέξια και φαίνεται πολύ γελοίος καθώς η όρασή του είναι ακόμα ανήμπορη να δει, και προτού συνηθίσει αρκετά στη σκοτεινιά του

κόσμου, αναγκαστεί να μπλέξει σε δικαστικούς αγώνες και σε άλλα τέτοια για τις σκιές του δικαίου ή για τα είδωλα που ρίχνουν αυτές και να πολεμάει με πάθος τις δοξασίες που γι' αυτά έχουν οι άνθρωποι, οι οποίοι την αληθινή δικαιοσύνη δεν την έχουν αντικρύσει ποτέ τους;

Δεν το νομίζω διόλου παράξενο είπε (ο Γλαύκων).

Όμως όποιος έχει νου, είπα, θα αναλογιστεί ότι δύο ειδών είναι οι συγχύσεις που συμβαίνουν στα μάτια και δύο ειδών οι αιτίες στις οποίες οφείλονται, ανάλογα με το αν περνάει κανείς από το φως στο σκοτάδι ή από το σκοτάδι στο φως. Και θεωρώντας ότι ακριβώς τα ίδια συμβαίνουν και με την ψυχή, όποτε θα βλέπει κάποια ψυχή να τα 'χει χαμένα και να μη μπορεί να διακρίνει κάτι, αυτός δεν θα βάζει τα γέλια, ασυλλόγιστα, αλλά θα προσπαθεί να διαπιστώσει τι από τα δύο συμβαίνει:

Είναι άραγε τυφλωμένη επειδή έχοντας έλθει από μια ζωή φωτεινότερη δεν είναι συνηθισμένη στο σκοτάδι ή, αντιθέτως, επειδή προχωράει από την περισσή αμάθεια σε μια περιοχή φωτεινότερη, κάτι πιο λαμπερό έχει πλημμυρίσει τα μάτια της με εκτυφλωτικό φως. Και έτσι τη μια ψυχή θα την καλοτυχίσει για το πάθημά της και για τον τρόπο ζωής της, ενώ για την άλλη θα αισθανθεί λύπη, και αν θα 'δειχνε τη διάθεση να την περιγελάσει, το γέλιο του αυτό θα ήταν το λιγότερο καταγέλαστο απ' ότι το γέλιο για εκείνη που έχει φθάσει εδώ από ψηλά, από το φως.

Πάρα πολύ μετρημένα τα λόγια σου, είπε (ο Γλαύκων).

Τότε, είπα, αν τούτα 'δω είναι αληθινά, πρέπει κι εμείς να παραδεχθούμε το εξής σχετικά με αυτά: Ότι η παιδεία δεν είναι ό,τι ισχυρίζονται γι' αυτήν κάποιοι, οι οποίοι έχουν για επάγγελμά τους την εκπαίδευση. Ισχυρίζονται δηλαδή ότι μέσα στην ψυχή δεν υπάρχει γνώση και ότι κατά κάποιον τρόπον τη γνώση τη βάζουν αυτοί στην ψυχή, περίπου σαν να έβαζαν όραση σε μάτια τυφλών.

Το ισχυρίζονται πράγματι, είπε (ο Γλαύκων).

Απεναντίας, η τωρινή διερεύνησή μας, είπα εγώ, δείχνει αυτή τη δύναμη της γνώσης που καθένας έχει μέσα στην ψυχή του, κι επίσης το εργαλείο με το οποίο καθένας φθάνει στη μάθηση. όπως ακριβώς αν δεν υπήρχε άλλος τρόπος να στρέφει κανείς τα μάτια του από το σκοτάδι στο φως παρά μόνο στρέφοντας ολόκληρο το σώμα, έτσι πρέπει να στραφεί με ολόκληρη την ψυχή από την περιοχή του γίνεσθαι προς την άλλη πλευρά, ώσπου να γίνει

ικανή η ψυχή να αντέχει να αντικρύζει το ον και το πιο φωτεινό από το ον. Και ισχυριζόμαστε ότι αυτό είναι το Αγαθό. Δεν είναι έτσι;

Ναι, (είπε ο Γλαύκων).

Επομένως η παιδεία, είπα εγώ, θα είναι η τέχνη γι' αυτό το πράγμα, τη μεταστροφή της ψυχής, με ποιον τρόπο δηλαδή η μεταστροφή θα συντελεστεί όσο το δυνατόν ευκολότερα και αποτελεσματικότερα, όχι πως θα εμφυτευθεί στο όργανο αυτό η δύναμη της όρασης, αλλά θεωρώντας δεδομένο ότι το όργανο διαθέτει αυτή τη δύναμη και ότι απλώς δεν είναι στραμμένο στη σωστή κατεύθυνση και δεν κοιτάζει προς τα εκεί που θα έπρεπε, να μηχανευτεί η τέχνη της παιδείας έναν τρόπο ώστε αυτό να κατορθωθεί.

Έτσι φαίνεται, είπε (ο Γλαύκων).

Οι άλλες τώρα αρετές, που γενικώς χαρακτηρίζονται ως αρετές της ψυχής, φαίνεται ότι είναι κάπως κοντά στο σώμα –γιατί στ' αλήθεια ενώ πρωτίτερα δεν υπήρχαν στην ψυχή, ύστερα, με τον εθισμό και την άσκηση, εμφυτεύονται σ' αυτήν- ενώ η φρόνηση και η γνώση φαίνεται να ριζώνει σε κάτι ασυγκρίτως πιο θεϊκό που ποτέ δε χάνει τη δύναμή του, αλλά με τη μεταστροφή γίνεται χρήσιμο και ωφέλιμο κι άλλοτε πάλι άχρηστο και βλαβερό. Ή μήπως δεν έχεις διόλου προσέξει την ψυχή ανθρώπων, για τους οποίους λέμε ότι είναι φαύλοι, αλλά πανέξυπνοι, πόσο κόβει το μάτι τους και με πόση οξυδέρκεια διακρίνουν αυτά στα οποία είναι στραμμένο το βλέμμα τους. Δε βλέπει άσχημα η ψυχή τους, είναι όμως αναγκασμένη να υπηρετεί την κακία, κι έτσι όσο καλύτερα βλέπει τόσο περισσότερα κακά απεργάζεται.

Βεβαίως, είπε (ο Γλαύκων).

Σ' αυτήν όμως τη φτιαξιά, είπα εγώ, αν έπαιρνε κάποιος ένα μαχαίρι κι άρχιζε από την παιδική κιόλας ηλικία να της κόβει ολόγυρα τα μέρη που συγγενεύουν με τον κόσμο του γίνεσθαι και που με την πολυφαγία, τη λαγνεία και τις άλλες ηδονές έχουν προσκολληθεί επάνω της και σαν κομμάτια μολύβι της γυρίζουν την όψη προς τα κάτω -αυτά που αν τα ξεφορτωνόταν, θα στρεφόταν στα αληθινά όντα και τότε η ίδια αυτή δύναμη των ίδιων ανθρώπων θα έβλεπε τα αληθινά τόσο ξεκάθαρα όσο και αυτά στα οποία είναι τώρα στραμμένη.

Φυσικά, είπε (ο Γλαύκων).

Τότε; Δεν είναι φυσικό, είπα εγώ, και δεν συνάγεται κατ' ανάγκην από όσα έχουμε πει ότι άνθρωποι αμόρφωτοι, δίχως καμιά εμπειρία της αλήθειας,

δεν θα ήταν ποτέ δυνατόν να διοικήσουν ικανοποιητικά μια πολιτεία, ούτε επίσης άνθρωποι αφημένοι να περνούν ως το τέλος της ζωής τους μελετώντας; Οι πρώτοι, επειδή δεν έχουν θέσει ένα στόχο προς τον οποίο θα πρέπει να κατατείνουν όλες οι πράξεις τους, ιδιωτικές και δημόσιες. Οι δεύτεροι επειδή, από δική τους προαίρεση, δεν πρόκειται να ασχοληθούν με τίποτε πρακτικό καθώς θα νομίζουν ότι έχουν μεταφερθεί, ζωντανοί όντες, και ζουν στα νησιά των μακάρων;

Δίκιο έχεις, είπε (ο Γλαύκων).

Το έργο λοιπόν, είπα εγώ, που έχουμε να επιτελέσουμε εμείς, οι θεμελιωτές της πόλης, είναι να υποχρεώσουμε όσους από τη φύση τους είναι προικισμένοι κατά τον καλύτερο τρόπο να προσεγγίσουν εκείνο το μάθημα που προηγουμένως χαρακτηρίσαμε ως το μέγιστο: να αντικρίσουν το Αγαθό να βγάλουν εκείνη την ανηφοριά και σαν ανεβούν και το κοιτάζουν αρκετά, να μην τους επιτρέψουμε αυτό που τώρα επιτρέπεται.

Δηλαδή ποιο; είπε (ο Γλαύκων).

Το να μένουν, είπα εγώ, εκεί και να μη θέλουν να κατεβούν πάλι δίπλα σ' εκείνους τους δεσμώτες και να μοιραστούν μαζί τους κόπους και τιμές, είτε είναι αυτές ασήμαντες είτε σπουδαίες.

Μα τότε, είπε (ο Γλαύκων), δεν θα τους αδικήσουμε και δεν θα τους κάνουμε να ζουν χειρότερα, ενώ μπορούν να ζήσουν καλύτερα;

Ξέχασες πάλι φίλε μου, είπα εγώ, ότι το νόμο δεν τον ενδιαφέρει πώς μια ορισμένη ομάδα στην πόλη θα γίνει ιδιαίτερα ευτυχισμένη, αλλά αναζητεί τρόπους ώστε η ευτυχία αυτή να πραγματοποιηθεί για όλη την πόλη συνενώνοντας αρμονικά τους πολίτες με την πειθώ αλλά και τον εξαναγκασμό, κάνοντάς τους να δίνουν ο ένας στον άλλο την ωφέλεια που μπορεί ο καθένας από αυτούς να προσφέρει στο σύνολο και πλάθοντας ο ίδιος ο νόμος τέτοιους άνδρες στην πόλη όχι για να τους αφήνει έπειτα να τραβούν κατά 'κει που αρέσει στον καθένα, αλλά για να τους χρησιμοποιεί για την ενίσχυση της ενότητας της πόλης.

Σωστά, το είχα ξεχάσει, είπε (ο Γλαύκων).

Σκέψου ακόμη Γλαύκων, ότι δεν πρόκειται να αδικήσουμε τους φιλοσόφους που θα βγάλει η πόλη μας, αλλά θα τους πούμε σωστά πράγματα υποχρεώνοντάς τους να φροντίζουν τους άλλους και να τους προσέχουν. Θα τους πούμε δηλαδή ότι εύλογα στις άλλες πόλεις οι φιλόσοφοι

όπως αυτοί δεν συμμετέχουν σε βαριά καθήκοντα, γιατί «ξεφυτρώνουν» από μόνοι, χωρίς τη σκόπιμη δράση της πόλης τους. Και είναι δίκαιο ότι φυτρώνει από μόνο του, χωρίς σε κανέναν να οφείλει τα τροφεία του, να μην έχει τη διάθεση να πληρώσει σε κάποιον γι' αυτά. Εσάς όμως σας αναστήσαμε, προς το δικό σας όσο και το δικό μας συμφέρον, ως οδηγούς και βασιλιάδες σε σμήνος μελισσών, σας έχουμε δώσει παιδεία πιο καλή και ολοκληρωμένη από εκείνους, σας έχουμε κάνει και στα δύο, την Πολιτική και τη Φιλοσοφία, πιο δυνατούς. Ας κατεβείτε λοιπόν, καθένας με τη σειρά του, στον τόπο που μένουν οι άλλοι και ας συνηθίσετε μαζί μ' εκείνους να βλέπετε τις σκιές.

Και τότε, θα διακρίνετε χίλιες φορές καλύτερα απ' όσο οι δεσμώτες στη σπηλιά και θα αναγνωρίζετε τα είδωλα ένα προς ένα τι λογής είναι, σε πιο πράγμα αντιστοιχούν, γιατί εσείς έχετε δει την αλήθεια των όμορφων, των δίκαιων, των αγαθών πραγμάτων. Έτσι θα είναι αληθινή η ζωή που θα ζήσουμε εμείς κι εσείς στην πόλη και όχι ένα όνειρο όπως τώρα είναι στις περισσότερες πολιτείες, όπου οι άνθρωποι πολεμούν ο ένας τον άλλον για σκιές και ξεσηκώνονται ν' αρπάξουν την εξουσία, λες και είναι τάχα η εξουσία κάποιο μεγάλο καλό. Ενώ, βέβαια, η αλήθεια είναι τούτη: Σε μια πόλη, όπου όσοι πρόκειται να ασκήσουν εξουσία, έχουν ελάχιστα τη διάθεση να εξουσιάζουν, τα πράγματα σ' αυτήν θα πηγαίνουν περίφημα και δεν θα υπάρχει καμιά αναταραχή. Ενώ όπου οι άρχοντες θα έχουν την αντίθετη διάθεση, θα είναι και η κατάσταση των πραγμάτων αντίθετη.

Βέβαια, είπε (ο Γλαύκων).

Φαντάζεσαι λοιπόν ότι οι μαθητές μας δεν θα πειθαρχήσουν ακούγοντάς τα αυτά και δεν θα θελήσουν να έχουν κάποια συμμετοχή, καθένας με τη σειρά του, στο μόχθο της Πολιτικής, αλλά ότι τον περισσότερο χρόνο θα μένουν ο ένας μαζί με τον άλλον σ' εκείνον τον καθαρότερο τόπο;

Αδύνατον, είπε (ο Γλαύκων), γιατί θα δώσουμε δίκαιες προσταγές σε δίκαιους ανθρώπους. Ασφαλώς καθένας εξ αυτών, αντίθετα με ότι συμβαίνει με τους τωρινούς άρχοντες των πόλεων, θα αναλαμβάνει την εξουσία θεωρώντας την ως κάτι αναπόφευκτο και αναγκαίο.

Έτσι είναι φίλε μου, είπα. Αν σ' αυτούς, που πρόκειται να κυβερνήσουν, εξασφαλίσεις μια ζωή καλύτερη από εκείνη ενός κυβερνήτη, τότε θα μπορέσει να γίνει για σένα πραγματικότητα αυτή η πόλη με την καλή διακυβέρνηση. Γιατί μόνον σ' αυτήν θα κυβερνήσουν όσοι έχουν στ' αλήθεια πλούτο –όχι

χρυσάφι, αλλά τον πλούτο που είναι απαραίτητο να έχει ο ευτυχισμένος άνθρωπος: μια ζωή γεμάτη αρετή και σοφία. Απεναντίας, όταν έρχονται να ασχοληθούν με τα κοινά άνθρωποι φτωχοί και στερημένοι, χωρίς κανένα δικό τους αγαθό στη ζωή, νομίζοντας πως θα έπρεπε ό,τι καλό τους λείπει να το αρπάξουν απ' εδώ, τότε δεν κάνουμε τίποτα. Γιατί άμα η εξουσία γίνεται περιμάχητη, ο πόλεμος αυτός που την αφορά άμεσα και το έχει μέσα της, αφανίζει αυτούς τους ίδιους, αλλά και την υπόλοιπη πόλη.

Πολύ σωστά, είπε (ο Γλαύκων).

Ξέρεις εσύ, είπα, κανέναν άλλο τρόπο ζωής που να περιφρονεί τα πολιτικά αξιώματα, εκτός από τον τρόπο ζωής του αληθινού φιλοσόφου;

Μα τον Δία όχι, είπε εκείνος.

Ωστόσο, είναι ανάγκη στην εξουσία να μην ανέρχονται άνθρωποι που έχουν έρωτα γι' αυτήν, διαφορετικά οι αντίζηλοί τους θα τους πολεμήσουν.

Ασφαλώς.

Ποιους άλλους λοιπόν θα αναγκάσεις να αναλάβουν τη φύλαξη της πόλης, παρά εκείνους που έχουν στοχαστεί όσο κανένας άλλος με ποια μέσα κυβερνιέται καλύτερα η πόλη και έχουν δοκιμάσει και άλλες τιμές και έχουν τρόπον ζωής καλύτερον από του πολιτικού ηγέτη;

Κανέναν άλλον, είπε.

Σημ.: Ως πηγές για τη σύνταξη της παρούσας, χρησιμοποιήθηκαν οι παρακάτω εκδόσεις:

- *ΠΛΑΤΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ*, Εισ. σημείωμα – μετάφραση, ερμ. σημειώματα Ν.Μ. Σκουτερόπουλος, εκδόσεις ΠΟΛΙΣ, Αθήνα, 2002.
- *Πλάτων Πολιτεία*, Εισαγωγή – μετάφραση – σχόλια – επίμετρο Θεόδωρος Γ. Μαυρόπουλος, εκδόσεις ΖΗΤΡΟΣ, Θεσσαλονίκη, 2006.
- *Πλάτων Πολιτεία*, εκδόσεις ΚΑΚΤΟΣ, Αθήνα, 1992.
- National Geographic, *Πλάτων*. Βιβλιοθήκη Αρχαίας Ελλάδας.